

■ Асобы

АНДРЭЙ МРЫЙ: вяртанне з ссылкі

«МЕСЦАЗНАХОДЖАННЕ» ЎСТАНОЎЛЕНА!

Героі твораў Уладзіміра Акулава вызначаюцца са стагоддзем, у якім існуюць

Музей сучаснага выяўленчага мастацтва працягвае знаёміць з прадстаўнікамі беларускага авангарду 1980—1990-х гадоў. Асоба жніўня — Уладзімір Акулаў: яго выстава знаходзіцца ў Вялікай зале музея. Але калі ідзеш міма музея, бачыш плакат, то пачынаеш разумець, калі цябе сустракае першы ж твор, а потым прыглядаешся, учытваешся ў назвы, глядзіш дату... Усе творы на выставе 2012—2013 гадоў. Новыя. Але калі глядзіш іх, ёсць адчуванне, што той дзіўны час (прынамсі, нейкі яго дух) для яго працягваецца. Ці мастак застаецца верным таму авангарду, нягледзячы на тое, што новае стагоддзе прынесла ў жыццё нейкія свае тэмы, ідэі, думкі пра людзей і свет.

Па-першае, адказ знойдзены той, хто памтае час, калі ў беларускім мастацтве раптам аказалася шмат усяго такога, чаго дагэтуль не паказвалі на выставах: і не тое, і не так адлюстравана. Але мастацтва авангарду, якога нібыта і не існавала, насамрэч жыло ў сваім асяродку, па нейкіх сваіх правілах, усталявала свае крытэрыі ды меркі, што можа называцца добрым творам. Акулаў з таго часу. І застаецца прамі сваіх крытэрыях. Гэта пачынаеш разумець, калі цябе сустракае першы ж твор, а потым прыглядаешся, учытваешся ў назвы, глядзіш дату... Усе творы на выставе 2012—2013 гадоў. Новыя. Але калі глядзіш іх, ёсць адчуванне, што той дзіўны час (прынамсі, нейкі яго дух) для яго працягваецца. Ці мастак застаецца верным таму авангарду, нягледзячы на тое, што новае стагоддзе прынесла ў жыццё нейкія свае тэмы, ідэі, думкі пра людзей і свет.

І тут, па-другое, думаеш аб тым, што якое б ні было стагоддзе — гэта найперш Беларусь. А яна, як ні дзіўна, можа быць па-за часам. Ці не, не так: яна жыве па сваім гадзінніку, дзе час — катэгорыя вельмі ўмоўная, хоць мяняюцца дні, даты, гады, яе людзі, яе свет. І нават рэчаіснасць — усё такая ж, не падобная да арыгіналу, калі карыстацца меркаванням вельмі жывога і дагэтуль распаўсюджанага ў нас рэалізму, — у Акулава да болю пазнавальная. Можа быць, таму, што ён адлюстроўвае беларускую рэчаіснасць знутры: сам мастак нарадзіўся ў Баранавічах, а цяпер жыве ў Слуцку. Таму пазнаеш, адкуль у яго гэты вобраз: «Дача на дачы, хата на хаче». Пазнаеш «Горад на ўзбочыне». Разумееш, для чаго створаны — «Царом і прасталюджанам». І вершы ў наш асаблівы «Вялікдзень», які дае магчымасць уваксрэсення... Уваксрэсення для ўсіх, і для герояў з дзіўнымі тварамі, якія родам з жудаснага, багатага на трагедыі ХХ стагоддзя, герояў, якіх усё яшчэ не вераць, што жыўць у ХХІ, не могуць паверыць у тое, што яны ж самі вызначаюць, якім будзе яго аблічча. Можа, там у некаторых з іх збярэжана-спалоханага твары, ці, наадварот, — упарта-ўпэўненыя, што ў жыцці усё так, як трэба. Але глядзіш — і вершы ў сапраўднасць гэтых герояў. Вершы ў сапраўднасць — таму што глядзіш збоку на... той свет, дзе ёсць і ты сам. Пры тым, што не хочаш верыць, што такім ён павінен быць у гэтым часе. І сапраўды, шукаеш для герояў магчымасць існаваць далей.

Аўтар, напэўна, таксама шукае. Паглядзеўшы на яго людзей і на іх асяродак, спачатку думаеш: вось толькі ў такой манеры і разважае пра іх, у такіх фарбах. Але нават сярэд змрочных адценняў прарываецца колер і нараджаюцца думкі. Узгадваюцца словы. Напрыклад, аўтар звяртаецца ў адным творы да Феофана Затворніка: «Цяпер вы бліжэй да ўратавання, чым тады, калі паверылі!». Сур'ёзныя словы спачатку здаюцца нібыта з іншага свету — не нашага. З таго, дзе гэты асобы свет стасуецца з Сусветам, з ісцінай і справядлівасцю, з вечнай праўдай і нягасным святлом. З тым, што можна лічыць паралельнай рэчаіснасцю, якая існуе побач з нашай. І дзе ж тады яе знайсці, каб выразнай загучалі гэтыя ісціны? Аднак таксама ёсць: гэтая паралельная рэчаіснасць насамроч унутры нашай, таму яе так цяжка намацаць, голас, які ідзе знутры, прасцей загляжыцца, а вечнае святло аб-

Уладзімір Акулаў у 1980 годзе скончыў мастацка-графічны факультэт Віцебскага дзяржаўнага педагагічнага інстытута. Працаваў выкладчыкам выяўленчага мастацтва, дырэктарам Дома культуры, мастаком-афарміцелем. Уздзелніў рэспубліканскіх, Усесаюнных і міжнародных выстаў. Творы знаходзяцца ў прыватных калекцыях у Беларусі, Расіі, Польшчы, Германіі, ЗША.

вясціцы міфам. Усё можна зрабіць з чалавекам, з яго свядомасцю. Усё, пакуць ад болю і пакуць не прарвецца ў ім гэтая паралельная рэальнасць, нагадаючы, што ён носіць у сабе сусвет, і таму няма чаго баяцца. Няма чаго баяцца сябе. Няма чаго баяцца іншых. Няма чаго думаць, што яны моцныя. Няма чаго баяцца быць моцным. Міналі стагоддзі ў чалавечай гісторыі, кожнае знаходзіла магчымасць давесці гэта людзям.

Некаторыя зразумелі. І даказваюць сваю творчую тэарэму: магчыма быць сабой, магчыма быць верным ідэалам аднойчы абранага мастацтва. Як Уладзімір Акулаў, які, не здрэджваючы сабе, застаецца авангардыстам не толькі ў сваёй манеры бачыць і адлюстроўваць свет, ён яшчэ захоўвае той дух творчасці, якая выбухнула 30 гадоў таму і вяла дыялог з чалавекам, правакучою яго на тое, каб выцягнуць з сабе паралельную рэчаіснасць, напоўненую жыццём, святлом, думкамі.

Гэта трэцяе, што падалося знаёмым з 80-х гадоў мінулага стагоддзя, калі мастацтва стварала глебу для дыскусій пра тое, як і дзе мы жывём, а таксама дзеля чаго. І хоць кажучы, што час для мастацтва цяпер іншы і кожны творца вядзе развагі перш за ўсё сам з сабою, але ёсць такое адчуванне, што гэтая выстава стварылася не толькі, каб прадставіць творцы Уладзіміра Акулава і яго новыя жывапісныя працы з калекцыі Андрэя Плянанава і яго асабістай. Такае адчуванне, што праз гэтую выставу з намі хацелі пагаварыць.

Дзяцінства-падлетак «завісла» калі карціны: «Прышпільна... Гэта што, людзі такія?.. А што?! Людзі такія...»

Ларыса ЦІМОШЫК.

■ Выставы

РУХАЦА ЗА ШАГАЛАМ

Сучасныя мастакі Ізраіля адлюстроўваюць вобразы любімых мясцін

Шагалаўскія мясціны — гэта ўжо ўстойлівы выраз. І ў кожнай краіне, дзе жыў мастак, ёсць куточкі, якія яго натхнялі. Усе мы ведаем, што ў нас у Беларусі — гэта яго радзіма, Віцебск. Але ён жа яшчэ жыў і ствараў у Францыі, у ЗША. Ён наведваў Ізраіль восем разоў, што таксама дало яму натхненне і асаблівым чынам было адлюстравана ў яго творчасці.

«Па шлядах Шагала ў Ізраілі» пайшлі сучасныя творцы Аб'яднанага прафесійнага мастакоў Ізраіля, якія прывяцілі праект з такога назвай 125-годдзя Марка Шагала, якое адзначалася летас. Перасоўная выстава прыехала ў Беларусь дзякуючы Ізраільскаму культурнаму центру пры Пасольстве Ізраіля ў Беларусі. У мастацкай галерэі Міхаіла Саві-

што створана вялікім мастаком. І гэта таксама можа натхняць нашых сучаснікаў. Тым больш што Шагала стварыў у Ізраілі вітражы для синагогі ў Іерусаліме, мазаікі і габелены для Будныка Кнёсета; ён адлюстроўваў сваё адчуванне гэтай зямлі ў мастацкіх творах і асэнсоўваў біблейскую гісторыю праз вобразы. Сёння ісці за Шагалам — гэта яшчэ і ўмець здзіўляць сваёй працавітасцю і творчай энергіяй. Нягледзячы на тое, што выстава доўжыцца толькі дзесьці дзён, ёсць яшчэ магчымасць у гэты выхадны яе наведваць.

Ларыса ЦІМОШЫК.

У сакавіку 1934 года мой бацька быў прагавораны да пяці гадоў зняволення ў Карагандзінскім канцлагер. На той момант у сям'і было трое дзяцей: мяне яшчэ не было. Пры апошнім спатканні з жонкай бацька перадаў ёй сваю заяву ў пракуратуру на імя Старшыні Вярхоўнага Суда СССР. Праверыўшы мужа ў лагер, мама адвезла малодшых дзяцей часова да сваіх старэйшых бацькоў у г. Прапойск (цяпер Светлагорск) Магілёўскай вобласці, а са старэйшым сынам Юрыем (5 гадоў) паехала ў Маскву і асабіста перадала заяву намесніку Старшыні.

Справа была перагледжана, і праз 9 месяцаў, у лістападзе 1934 года, бацька быў вызвалены з канцлагера. Яго адправілі на вольнае пасяленне ў горад Вельск (Валодзькаўскай вобласці) на два гады. Там ён працаваў бухгалтарам леспрамгаса Масгарпаліва, старанна і акуратна выконваючы свае абавязкі — яго лічылі добрым работнікам. У той жа час ён заставаўся пісьменнікам з 10-гадовым літаратурным стажам (яго першае апавяданне, «Пятрок», выйшла ў 1924 годзе); Андрэй Мрый не мог расстатца з думкай аб літаратуры. Пазней у пісьме «Сяброў працоўных» (1941) ён прызнаваўся, што за час з 1934 года ім была напісана вялікая колькасць твораў. А. Мрый было за сорок, за спінай — немалы жыццёвы вопыт. Ледзь не трэць яго склалі страшэнныя пакуты, перажыты падчас дзвюх войнаў (1916—1921) і ў Карагандзінскім канцлагеры. Гэта была горкая трэць, якая не магла не патрабаваць выхаду. Не выкаціць прагу творчасці — «літаратурны сверб», як ён сам гумарыстычна вызначаў сваё імкненне пісаць.

Адвёзшы заяву ў Маскву, мама пакінула сына Юру ў старэйшай сястры бацькі Антаніны Антонаўны Стратановіч і паехала ў Ленінград. Пасля арышту мужа яна засталася пад сумненнем, а ў 1936 г. была афіцыйна забаронена Пастаноўка ЦК ВКП (б). У Ленінградзе сябра па інстытуце дапамаглі мяне атрымаць працу ў Сестраўцкім Ленінградскім вобл. і праз год яна ўз'язла да сябе Юру. У Сестраўцку яна працавала з 1934-га па 1938 год спачатку жывапіснай дзіцячыха сана-торыя, пасля настаўніцай у школе. Ёй давалося памянчаць кваліфікацыю і скончыць вясчэрні настаўніцкі інстытут пры ЛДІ імя А. І. Герцэна (1936—1939).

У памяці малодшых дзяцей захаваўся карціны Прапойска. Артур памятае, як у дзядулі і бабুলі яго каталі разам з Аксанаў у дзіцячай каліясачцы. Аксана — як яе кармілі яечкам і кіслым. Каб забраць хлопчыка, прыхаў брат маці І. А. Зыкаў, па дзяткучыну — малодшая сястра бацькі К. А. Шашалевіч. Пагодкі назаўсёды засталіся ў прывіменных бацькоў.

Тэрмін высылкі ў Вельск канчаўся ў пачатку 1937 года, 27 студзеня бацька атрымаў саветкі папяршт, яму прапанавалі аднавіцца ў правах камандзіра запasu. Але перспектыві працаўладкавацца не было — нават маючы самыя добрыя водгукі ад прафсаюзаў і партыйных органаў. Некаторы час удавалася заставацца на былым месцы ў леспрамгасе, летам бацька з'ездуў у пасялішчы з усямі ёй у Ленін-

град і ў Петравадзк, а з канца 1937 года пачалася пошукі працы, ліхутгі.

Звесткі ад родных неслі ў сабе цяжка перажыванні. Увосень 1937 года на 10 гадоў лагераў быў асуджаны брат бацькі, беларускі паэт і драматург Васіль Антонавіч Шашалевіч. Тады ж быў асуджаны «без права перапіскі» і Н. В. Хрысанфаў — муж Ксеніі Антонаўны, які даў прытулак Аксане і цэпла прыняў бацьку летам 1937 года ў сябе ў Петравадзку. Пакінуўшы Аксану ў сваякоў мужа, Ксенія Антонаўна, біёлаг па прафесіі, знайшла працу настаўніцай нямецкай мовы за 60 км ад горада. Але дабрацця туды (Поўнач ёсць Поўнач!) жанчыне з пяці-гадовым дзіцем давялося цэлы дзень зімой па ледзе Анежскага возера на кані. Часам беглі за сямямі, каб сагрэцца: святліла сонца, але усё роўна запомніўся празлівы холад.

Калі бацьку без усякай матывіроўкі знялі з працы ў Вельскім леспрамгасе, ён прыхаў да мамы і Юры ў Сестраўцк у студзені 1938 года, але, не атрымаўшы прапіску і працу, праз два тыдні з'ехаў. Два месяцы пошукаў самай проста працы, гатоўнасць ехаць у непрыступныя, неабжитыя месцы былі ўнагароджаны: на Мурманскім узбярэжжы ў пасёлку Церыберка яму далі працу бухгалтара рыбнага каператыва. Гэта адбылося ў сакавіку або красавіку 1938 года. На прафুলі ён стаў 1 лістапада. Увосень мама з Юрам пераехалі ў Мурманскі вобласць, яна атрымала працу настаўніцай ў Кольскай сярэдняй школе. Бацька таксама стаў працаваць у гэтай школе спачатку бухгалтарам, пасля настаўнікам рускай мовы і літаратуры: 25 мая 1939 года яго прынялі на мясцовы прафুলік.

Усё як быццам наладжвалася. Мама ўсё жыццё захоўвала моцна пабяднёны аматарскі здымак Кольскага перыяду; некім чужым ён ацэлюе і ў час пажару, ад якога згарэла ўся наша вёска Паўлічы ў акупава-най Бранскай вобласці. На фан-таграфіі бацька зняты агоньнем па посе на фоне саамскага чума. Здымак мог быць зроблены летам 1938-га, 1939-га або 1940 года... Бацька любіў гатаваць сам, асабліва яечны, старанна прасмажваючы яе, абавязкова пераварочваючы ніжнім бокам уверх. З той пары, як перахварэў на тыф на Дзяні-кінскім фронце пад Навахапёр-скам, ён быў вельмі асцярожны ва ўжыванні ежы. Аксанае жыццё нагадала пра сябе рэзума-тычнымі болямі, якія не давалі заснуць па начах. Але пачуццё нормы жыцця перамагала.

Перад Новым 1940 годам, узгадвае Аксана, у Сянную Гу-бу, дзе яна жыла цяпер з Ксеніяў Антонаўнай (Аксана звала яе мамай, а нашу маму — цёткай Соняй), прыйшла пасылка з Ко-ляй: «Цётка Соня і Андрэй (мой бацька) паведамілі, што ў іх на-радзілася дзяткучына, якую збі-раюцца назваць рускім імем — Наталля або Таццяна. Я была чамусьці за Таццяну, але ў на-ступным пісьме было напіса-на, што назвала Наташай. (...) У пасылцы былі старыя тоўстыя валенкі, поўныя шакаладак, і дзімсезоннае паліто «на вы-раст» для мяне. Валенкі, вельмі цёплыя, я насіла некалькі гадоў, аж да 6 класа або далей».

Старэйшым дзеціам імёны даваў бацька. Артура ён на-зваў па імені героя рамана Э. Л. Войні «Авадзень», жада-ючы сынці мужнасці і трываласці. У імені дачкі адлюстрав-лася яго захваленне вобразам

красуні Аксаны, якая смяецца, з апавяданні М. В. Гогаля. Але на гэты раз рэгістраваць дзіця пайшла мама, і яна задумала: дваі старэйшых давялося ад-даць, няхай жа малодшая за-станецца свая, родная... Natalis на латыні азначае «родная». Бацька ж называў мяне (не без суму, мабыць) Наташай-За-паляркай, па аналогіі з іменем гераніі оперы М. Лысенкі «На-талка-Палтаўка».

Згодна са старонкай аб аплаце членскіх узносаў у бацькоўскім прафсаюзным білеце, у лютым — сакавіку 1940 года ён браў бальнічны ліст і, як відаць, няньчыўся са мной, таму як у мамы пасляро-давы дэкрэтны водпуск — два месяцы — прыпадаў на сне-жань-студзень. Двух-тrophме-сячынны немаўляты большую частку сутак спяць; я, спа-ві-тая, ляжала перад бацькам на стале, а ён пісаў, пісаў... Пра што? — пыталася я гадоў праз 12—13 у Негаўцы (Буда-Кашалёўска раён Гомельскай вобласці), калі мама асме-лілася, нарэшце, расказаць мне пра яго крыху больш, чым раней. Пра тое, што пе-ражыў у лагеры і на фронтах, адказвала яна, — цяжка, горкі вопыт: голод, цягнута, тыф, уся-лякія ананамалі... Многае ў яго творчасці ішло ад М. В. Гогаля і Ф. М. Дастаеўскага — напры-клад, жанравая форма «запі-сак», у якую ён увасобіў свой першы роман. Здаецца, і другі раман, «Жывы дом», быў па-будаваны ў форме «запісак», але галоўнае ў ім — пале-міка з Ф. М. Дастаеўскім. Лагер не «мёртвы дом», жывы — та-кая ідэя.

З мая 1940 года бацька вы-ходзіў на працу. Мама казала, што ў мяне была нянька — ма-быць, яе прынялі ў гэты час. Нам заставалася тры месяцы свабоднага, мірнага жыцця...

Дзеці раслі і пазнавалі свет. Кожнае лета Ксенія Антонаўна з маленкай Аксанай адпраў-ляліся ў падарожжа. У 1940 год-зе яны акіражылі нават два. Перасталіся з Сянной Губы назад у Петравадзк, і Ксе-нія Антонаўна стала працаваць настаўніцай нямецкай мовы. А ў канцы лета яна пайшла ў Коле. Мату пазвэдкі Ксенія Ан-тонаўна не раскрывала дзіціці, толькі штосці расказала пра карлікавыя палярныя бярозкі, пра палярныя ночы; у тыя га-ды праславіліся паланічцы і чалюскіныя. Запаляр'е ўвай-шло ў моду. Да расчаравання дзяткучыні, Кола аказалася звы-чайным пасёлкам з глыбокай рэчкай, з вялікімі, а не карліка-вымі дрэвамі. Пасля прыезду ў размове дарослых прысутнаў Андрэй, але самога яго не бы-ло. На дзень-два мама і Ксенія Антонаўна адлучыліся ў Мур-манск. Юра і Аксана заставалі-ся адны, мяне з імі не было — дарослыя або ўзялі з сабой, або пакінулі ў някціх. Дзеці чыталі кніжку А. Някрасава «Прыгоды капітана Врунгеля». Назаўсёды запамінуўся Аксана эпізод каля карабля «Победа», капітанам якога быў Врунгель. «По» сцер-лася, і жыжары нейкай краіны, убачыўшы карабэль, закрычалі: «Няхай жыве «Беда!»... Дзеці ад нічога рагаталі, не ведаючы нічога пра тую страшэнную бя-ду, якая зноў адбылася ў нашай сям'і ў пачатку чэрвеня: бацька зноў быў арыштаваны і асуджа-ны на 5 гадоў лагераў».

Сярод маіх успамінаў ёсць адні самыя ранні, мяне цяжка аддасці яго да нейкага пэўнага месца і часу. Памятаю сябе ў дзі-чынным ложку, вакол пэўнірок, цішыня, нікога няма, пуста... Ці крычу, ці плачу, маўчу? —

у памяці не засталася; толькі працяглае адчуванне пустэчы, неспраўжанасці. Ці здарылася гэца ў Коле ў дні гора і арышту? Бываць там у свядомым узроэ-це мне не даводзілася.

Апошні этапны шлях (згод-на з дакументамі) зняволення А. А. Шашалевіча — лагерны нумар 1142. Згодна з Заявай нашай маці аб рэабілітацыі (1957), у ліпені-жніўні 1940 года ён трапіў у лагер Вічка Мядзве-джагорскага р-на, эвакуаваны з лагерам у Архангельскую воб-ласць, пасля ў Чыгуначны ра-ён Копі. Паводле даведкі УУС Копі, апошнім месцам зняво-лення быў Усць-Вымлаг, сюды бацька прыбыў 12.10.1942 г. з Беразлага і быццам бы «вызва-лены» 25.09.1943. Складзём падагульнячую схему шляху: Вічка Мядзведжагорскага раё-на, 1940—1941 г.г. — Беразлаг (Архангельскай вобласці?), 1941—1942 г.г. — Усць-Вымлаг (Чыгуначнага раёна?) Копі, 1942—1943 г.г.

Падчас другога арышту яго затрымана вялікая колькасць бацькоўскіх навел, аповесцяў і раман з лагераўна жыцця «Жы-вы дом». Што стала з рукапіса-мі? Калі яны не былі знішчаны адразу пасля вынесення пры-суду, то з пачаткам ваіны на-ўрад ці ацалелі, хоць бываюць чуды. Пошук рукапісаў па маім запісу ў архівах Мурманскага, Мінскага і Копі МВС не даў ніякіх вынікаў...

У кастрычніку 1940 года мы з мамай і Юрай былі высланы з Мурманскай вобласці як сва-кія «ворага народа», маючы 24 гадзіны на зборы. Спынілі-ся на дзень у Петравадзку. Юра быў моцна расстроены, і я таксама. Адсюль мы паеха-лі ў Бранскую вобласць, таму што ўезд у Беларусь нам, ві-даць, быў забаронены. У сусед-няй Магілёўскай вобласці жыла сям'я брата маці, якая ўсына-віла Артура. У сяле Паўлічы мама знайшла працу настаўніцай. Але пачалася ваіна, мы не змагі эвакуавацца і трапілі ў акупа-цыю ў вельмі бядотным стано-вішчы.

Між тым, у Петравадзку восені і зіма 1940 года прай-шлі ў школьных клопатах (Аксана пайшла ў першы клас), а вясной 1941 года Ксенія Ан-тонаўна з'ездзіла ў Мядзве-джую Гару на спатканне з бра-там. Вярнуўшыся, яна ўсхва-лявана чытала блізкім пісьмо бацькі да Сталіна. Аксана, якая пры гэтым прысутнічала, за-помнілася яе словы: «Андрэй трымаецца бадзёра, але ў яго выбіты ўсе зубы (быццам бан-фрас, профіль. Здымак зробле-ны). Ён сказаў, што кату-юць там, што не даюць спаць і ўвесь час, круглыя суткі, све-цяць у вочы...». Гэтыя катан-ні ён вытрымаў, мяркуючы па пратаколах допытаў, якія праз шмат гадоў мы разам з Акса-най чыталі ў яго следчай спра-ве. На пытанне следчага пра знаёмых, паслужыўцаў, сяброў ён адказаў: «У Мурманскай

вобласці нікога не маю».

Ваіна, якая пачалася, цяж-касці эвакуацыі перахадзілі Ксеніі Антонаўне даставіць ад-расату пісьмо «Сябру працоў-ных». Але колькі магла, яна пад-трымлівала абодвух братоў Ша-шалевічаў, якія трапілі ў лагеры, перапіскаў і пасылкамі. Ад Васи-ля Антонавіча перасталі прыхо-дзіць пісьмы ў 1942 годзе... Пра трагічную гібель нашага дзядзь-кі расказаў праз шмат гадоў яго сябар — беларускі паэт і пісь-меннік С. І. Трахоўскі, які без ві-ны адсесцеў 10 гадоў у лагерах у час сталінскіх рэпрэсіі. Праз этапнічкі ён даведваўся: нева-дна хто раптоўна падпілаваў бярозу на паспявалі і спусціў яе на Васіля Антонавіча, які быў камісаваны і працаваў падлікоў-цам...

Перапіска ж з бацькам працягвалася да кастрычніка 1943 года. Ён пісаў, што здароўе яго слабае, яму далі 1 групу ін-валіднасці і збіраюцца вызва-ліць. Вырашылі, што прыедзе ў Кінашму Іванаўскай вобласці, дзе знаходзіўся Ксенія Анто-наўна і Аксана. У кастрычніку пісьмо, накіраванае Ксеніяў Антонаўнай у лагер, вярнулася з паметкай: «Выбыў на вызва-лены ў Кінашму».

Вестка аб гэтым пасля вы-звалення Бранскай вобласці прыйшла да нас ад Ксеніі Анто-наўны зімай 1943—1944 года. Як і ўся вёска, пасля пажару мы жылі ў зямлянках: пісьмо мама чытала пры святле ўвак-нутай у сцяну лучыны. Юра горка плакаў, але тады да многіх прыходзілі «пахавальныя». Мы вырашылі, што бацька жывы і толькі прапаў без вестак. Ад-чайны падлетак уцякаў шукаць яго ў Магадане — на таварня-ках, «зайкам»...

...Лагернае начальства нам схлусіла. Не ў Кінашму быў ад-праўлены наш бацька пасля «вызвалення». У 2000 годзе мы з сястрой, працягваючы следную справу бацькі, запыталі УУС Ко-пі аб месцы смерці і пахавання пасмертна рэабілітаванага ў 1956 годзе А. А. Шашалевіча. Вочы мае доўга адмаўляліся прыняць змест адказу. Нарэш-це, асмельваюцца прывесці яго: «Паведдмляем, што Ваш бацька Шашалевіч Андрэй Антонавіч, 1893 г.н., сапраўды адбываў па-каранне ў Усць-Вымлагу Копі з 12.10.42... прыбыў з Беразлага. Ён быў вызвалены 25.09.43 г. і накіроўваўся да месца жыжар-ства — Фрунзэнская вобласць, Кагановіцкі раён, ст. Наватроіцкі. Па шляху руху 8 кастрычніка 1943 г. у цягніку быў знойдзены труп Шашалевіча Андрэя Анто-навіча, ад чым складзены акт — начальнік эшалона, медсястра, улаўнаважаны міліцыі. Месца пахавання невядома. Паведам-ленне аб смерці накіроўвалася ў ГАМ УУС Мурманскай вобл. 24.05.57 г. за № 1/1032. Пад-става, арх. л/с.»

Ізноў невядома хто выканаў злую волю...

Падчас азнамлення са следчай справой нам аддалі разам з прафсаюзным білетам лагераўна фатаграфію бацькі. На адвароце ніякіх запісаў або паметак: на ражку негатыва — нейкія лічы і знакі. Стомле-ны, няголены твар, шынель... Не аматарскі здымак, але і не стандартны «зэкаўскі» — стандартны і справе два: ан-фас, профіль. Здымак зробле-ны, хутчэй за ўсё, незадоўга да «вызвалення», без ведама таго, каго здымалі: позірк яго накіраваны не ў аб'ектыва, а ку-дысьці ўбок, мабыць, да выхаду. У вамаж — змяшаная пацудзі, і дамінуе надзея. На жыццё, вяр-танне, сустрач...

Наталля ПРУШЫНСКАЯ, дачка Андрэя Мрыя

■ Адкрыццё сезона

ТЭАТРЫ ПАЧЫНАЮЦЬ ПАТРЫЯТЫЧНА

Жнівень — гэта хіба не самы пакутлівы месяц для тэатралаў: месяц чакання адкрыцця новага тэатральнага сезона. Кожны беларускі тэатр рыхтуецца да гэтага свята па-свойму. Але адметна, што апошнім часам спектаклем адкрыцця становіцца пастаноўкі беларускіх аўтараў. І нават там, дзе звычайна аддавалі перавагу праверанай часам высокай класіцы...

Што прыема, нават у Нацыяналь-ным акадэмічным Рускім драматыч-ным тэатры імя Горкага ёсць такая

пастаноўка. Мала таго, тэатр фактыч-на апярэдзіў іншыя, адкрыўшы сезон спектаклем «Пане Каханку» (аўтар А. Курэйчык, рэжысёр С. Кавальчык) у сярэдзіне жніўня. Публіка настолькі за-чалася тэатральным вечаю, што ўсе квіткі былі прададзены, у зале быў аншлаг, напрыканцы — гарачыя ава-цы: беларуская тэма ў тэатры Горкага ўспрымаецца з удзячнасцю. Усё-такі гэта нацыянальны тэатр.

І не толькі гэты тэатр ідзе такім шляхам. Нават Нацыянальны ака-дэмічны Вялікі тэатр оперы і балета Беларусі другі сезон запар імкнецца паць беларускім творам. Калі летас іні стала опера «Свіа легенда» (Д. Смольскага, У. Караткевіча, па-станоўка М. Панджавіда), то сёбе-та 5 і 6